

Bornova Ovası'nda Geç Roma Dönemi: Yeşilova Höyüğü ve Tarımsal Üretimin

Sürekliliği

Volkan YILDIZ*

Batı Anadolu'daki Neolitikleşme sürecinin anlaşılmasında kilit rol oynayan yerleşimlerden biri olan Yeşilova Höyüğü, aynı zamanda Neolitik kültürün Kıyı Ege'ye yayılımına ilişkin önemli ve somut veriler sunmaktadır. Höyükte tespit edilen kültürel tabakalaşma, Bornova Ovası'ndaki uzun süreli yerleşim dinamiklerinin yanı sıra bölgedeki kültürel süreç ve dönüşümlerin daha bütüncül bir biçimde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağları'na ait yoğun yerleşim izleriyle öne çıkan bölge, Geç Roma Dönemi'ne ait buluntularla da dikkat çekmektedir. Kazıların erken evrelerine ait yapı kalıntıları içerisinde ortaya çıkarılan mezarlar ve su künkü sistemi, yerleşimdeki Geç Roma varlığının ilk somut göstergeleri olmuştur. Son yıllarda höyüğün batı kesiminde yürütülen çalışmalarda ise bu döneme ait yoğun seramik bulgularının yanı sıra mimari yapı kalıntılarına da ulaşılmıştır. Elde edilen tüm bu veriler, Geç Roma Dönemi'nde Bornova Ovası'nın tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü kırsal bir alan olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Yeşilova Höyüğü'nün konumu, Neolitik Dönem'den Geç Roma Dönemi'ne uzanan süreçte tarımsal üretim açısından stratejik bir yerleşim alanı olarak değerlendirilmekte; bu durum da söz konusu alandaki kültürel sürekliliğin temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Yeşilova Höyüğü'nde gerçekleştirilen sistematik kazı çalışmaları, Geç Roma Dönemi'ne ait yerleşim izlerinin aydınlatılmasında önemli bulgular ortaya koymuştur. Bu dönemle ilişkilendirilen buluntular arasında en dikkat çekenler; sikke örnekleri ile seramik gruplarıdır. Söz konusu seramikler, yapısal ve işlevsel özelliklerine göre İnce Seramikler, Kaba Seramikler ve Amphoralar olmak üzere üç ana grupta incelenmiştir. Bu gruplar içinde özellikle İnce Seramikler, hem sayıca hem de çeşitlilik açısından daha baskındır.

İnce Seramikler içerisinde en yoğun grubu, Phokaia merkezli üretildiği düşünülen ve Geç Roma C olarak tanımlanan Kırmızı Astarlı Seramikler oluşturmaktadır. Bu gruba ait 54 seramik parçası tespit edilmiş ve 6 farklı form belirlenmiştir. J. Hayes'in tipolojisi doğrultusunda sınıflandırılan bu formlar genellikle servis amaçlı kullanılan tabak ve kaselerden oluşmaktadır. Bu seramiklerin kullanım aralığı MS 5. yüzyılın ortalarından MS 7.

* Doç.Dr. Volkan Yıldız, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Manisa/TÜRKİYE

yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Hayes Form 2, Form 3, Form 5, Form 6, Form 7 ve Form 10 gibi çeşitli formlar tespit edilmiştir. Özellikle 32 örnekle temsil edilen Hayes Form 3, Yeşilova'daki en yaygın tip olarak öne çıkmaktadır.

Diğer önemli bir kırmızı astarlı grup ise Afrika Kırmızı Astarlı Seramikleridir. Bu grup da yine J. Hayes'in tipolojisine göre değerlendirilmiş ve kullanım açısından kapalı formdan ziyade açık formlar tercih edilmiştir. MS 360-420 aralığına tarihlenen Hayes Form 67, bu gruba ait en erken örnek olarak tespit edilmiştir. MS 600-660 dönemine ait Hayes Form 106 ise bu serilerin son örnekleri arasında yer almaktadır. Bu seramiklerin Kuzey Afrika, özellikle Tunus'taki atölyelerde üretildiği ve üretim sürecinde metal kap formlarının taklit edildiği anlaşılmaktadır. Yeşilova'da yalnızca iki örnekle temsil edilmeleri, bölgenin bu seramiklerle olan sınırlı ancak anlamlı ilişkisini göstermektedir.

Kaba Seramik grubu ise nitelik ve nicelik bakımından oldukça sınırlı veriler sunmaktadır. Bu grupta MS 3-4. yüzyıllara tarihlenen çömlek, derin çanak ve maşrapa kaideleri ile MS 4-5. yüzyıla tarihlendirilen geç dönem derin çanak örnekleri tespit edilmiştir. Bu buluntular gündelik kullanım alışkanlıklarına dair ipuçları da vermektedir.

Amphora buluntuları ise bölgenin Ege ve Akdeniz ticaret ağlarıyla olan bağlantılarını ortaya koymaktadır. MS 5-6. yüzyıllara tarihlenen amphora örnekleri arasında Sinope (Karadeniz), Geç Roma 1B (Kilikya) ve Geç Roma 5/6 (Mısır) üretimi amphoralar bulunmaktadır. Bu bulgular, Yeşilova Höyüğü'nün sadece yerel bir yerleşim değil, aynı zamanda ticari faaliyetlere entegre olmuş kırsal bir merkez olduğunu göstermektedir.

Az sayıda ele geçen Geç Roma Dönemi sikkeleri ise seramik buluntuların tarihlendirilmesinde yardımcı olmuş ve bu döneme ait yerleşimin somutlaşmasına katkı sağlamıştır. Tüm bu veriler bir arada değerlendirildiğinde, Yeşilova Höyüğü'nde tespit edilen Geç Roma Dönemi verileri, Bornova Ovası'nın bu dönemde yoğun bir tarımsal faaliyet alanı olarak kullanıldığını gözler önüne sermektedir. Seramik grupları, mimari kalıntılar ve sikkeler, bu köy tipi yerleşimin hem iç tüketim hem de ticaret ağlarına dahil olduğuna işaret etmektedir. Neolitik Dönem'den Geç Roma'ya uzanan süreklilik, Yeşilova'nın tarımsal potansiyelinin tarih boyunca süregelen önemini ve bu potansiyelin kültürel devamlılığa katkısını ortaya koymaktadır.

Late Roman Period in the Bornova Plain: Yeşilova Höyük and the Continuity of Agricultural Production

Volkan YILDIZ*

Yeşilova Höyük, one of the key settlements in understanding the Neolithization process of Western Anatolia, also provides significant and concrete data regarding the spread of Neolithic culture to the Aegean coast. The cultural stratification identified at the mound allows for a more holistic assessment of the long-term settlement dynamics in the Bornova Plain as well as the cultural processes and transformations in the region. While the area is notable for its dense settlement traces from the Neolithic, Chalcolithic, and Bronze Ages, it also draws attention with its finds from the Late Roman Period. The tombs and water conduit system unearthed during the early phases of the excavations were the first tangible indicators of a Late Roman presence in the settlement. In recent years, studies carried out in the western section of the mound have yielded not only a significant amount of ceramic finds but also architectural remains from this period. All this data reveals that the Bornova Plain was used as a rural area for agricultural activities during the Late Roman Period. In this context, the location of Yeşilova Höyük is considered a strategic settlement area for agricultural production from the Neolithic to the Late Roman Period, which stands out as one of the fundamental reasons for the cultural continuity in the area.

Systematic excavations at Yeşilova Höyük have revealed significant findings related to the settlement traces of the Late Roman Period. Among the most notable finds from this period are coins and ceramic groups. These ceramics are categorized into three main groups based on their structural and functional characteristics: Fine Wares, Coarse Wares, and Amphorae. Among these groups, Fine Wares are the most dominant in terms of both quantity and variety.

Within the Fine Wares, the most abundant group consists of Red Slip Wares classified as Late Roman C, thought to have been produced in Phokaia. A total of 54 ceramic fragments from this group have been identified, with six different forms determined. Classified according to J. Hayes' typology, these forms generally consist of plates and bowls used for

* Doç.Dr. Volkan Yıldız, Manisa Celal Bayar University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Archaeology, Manisa/TURKEY

serving. These ceramics were in use from the mid-5th century AD to the early 7th century AD. Various forms such as Hayes Form 2, Form 3, Form 5, Form 6, Form 7, and Form 10 were identified. Notably, Hayes Form 3, represented by 32 examples, stands out as the most common type at Yeşilova.

Another important red slip group is the African Red Slip Wares. Also evaluated according to J. Hayes' typology, this group features more open forms than closed ones. Hayes Form 67, dated between AD 360–420, is identified as the earliest example in this group. Hayes Form 106, dated between AD 600–660, is among the latest examples. These ceramics were produced in workshops in North Africa, particularly in Tunisia, and it is understood that they imitate metal vessel forms. Their presence at Yeşilova with only two examples indicates a limited but significant relationship with this ceramic tradition.

The Coarse Ware group, on the other hand, presents relatively limited data in terms of both quality and quantity. Identified finds include pot, deep bowl, and jug bases dated to the 3rd–4th centuries AD, as well as late deep bowl examples dated to the 4th–5th centuries AD. These finds offer clues about everyday usage habits.

The amphora finds reveal the region's connections with Aegean and Mediterranean trade networks. Among the amphora examples dated to the 5th–6th centuries AD are types produced in Sinope (Black Sea), Late Roman 1B (Cilicia), and Late Roman 5/6 (Egypt). These findings show that Yeşilova Höyük was not only a local settlement but also a rural center integrated into commercial activities.

The small number of coins from the Late Roman Period has helped date the ceramic finds and contributed to substantiating the settlement of this period. When all these data are evaluated together, the Late Roman Period finds at Yeşilova Höyük clearly demonstrate that the Bornova Plain was used as an area of intensive agricultural activity during this period. The ceramic groups, architectural remains, and coins indicate that this village-type settlement was involved in both internal consumption and trade networks. The continuity from the Neolithic to the Late Roman Period highlights the historical significance of Yeşilova's agricultural potential and its contribution to cultural continuity throughout history.